

ŘEMESLNÉ VLNAŘSTVÍ V PRVNÍ POLOVINĚ 18. STOLETÍ

Sukna jihlavská, novojičinská, příborská, bilská i jiná znali obchodníci a spotřebitelé nejen na Moravě a ve Slezsku, ale s důvěrou je kupovali ve všech zemích střední Evropy, v Polsku a Rusku a mnohdy se dostaly výrobky moravských a slezských soukeníků do velkých západoněmeckých obchodních středisek, do Norimberka, Augšpurku i do Švýcarska a Itálie. Proslulost moravských a slezských suken sahá hluboko do století před třicetiletou válkou. Nás však zajímá na tomto místě situace a vývoj soukenictví a vůbec vlnářství v 1. polovině 18. století.

Ze století předcházejících, 16. a 17., nedochovaly se nám zprávy, jež by dovolovaly utvořit si úplný obraz o většině vlnářských středisek. Výjimkou je jihlavské soukenictví, pro jehož vývoj poskytují prameny dostatek možností. U ostatních míst, v nichž se vlnářská výroba soustřeďovala, lze načrtnout pouze kusé, neúplné vývojové tendence. Z období před 18. stoletím neexistuje žádný pramen statistické povahy, který by měl celozemský charakter a jenž by byl základem pro rekonstrukci stavu vlnářství v širokém teritoriálním měřítku v oblasti Moravy a Slezska. Teprve z 1. poloviny 18. století je pramenná základna bohatší, byť zdaleka ne úplná.

Středisky soukenictví (jiné druhy vlnářské výroby, zejména cajkařství, byly dlouho do 18. století vcelku bezvýznamné) *zůstala také po třicetileté válce — až na nepatrné výjimky — města*. Výroba suken na venkově sice nebyla zcela neznámá (především suken hrubých, na východní Moravě zvaných „huně“ nebo valašské sukno), ale ve srovnání s plátenictvím, jež mělo důležité místo na vesnicích, nebylo venkovských soukeníků nikdy mnoho. V okolí měst žili tu a tam soukeničtí mistři také na vesnicích, avšak jejich procento, ve srovnání s celkovým počtem těchto řemeslníků, bylo nepatrné.¹ Výjimkou byla oblast v okolí Moravské Třebové, kde žilo ze 113 členů soukenického cechu 68 na vesnicích.² Výroba suken se omezovala takřka

¹ SAB, Gub. Z-16-3a, výkazy o řemeslnících z moravských měst k roku 1733.

² Tamtéž, výkaz z Mor. Třebové z roku 1733. Z 80 členů svitavského soukenického cechu bydlelo na vesnicích 6. V ostatních moravských českých bydleli na venkově jen jedinci. — Tamtéž.

úplně jen na dílny vyučených cechovních mistrů. Pouze na východní Moravě zhotovovali nejhrubší valašská sukna venkovští soukeníci, polozemědělci, nevyučení, kteří, jak tomu bylo pravidlem u venkovských pláteníků, nebyli členy soukenických cechů. Ještě po celou 1. polovinu 18. století zůstalo soukenictví plně záležitostí městských řemeslníků. Teprve v dalších desetiletích se některé druhy vlněných tkanin, hlavně tzv. cajků, počaly zhotovovat ve větší míře na venkově, avšak venkovská vlnářská výroba nedosáhla ani zdaleka takového rozsahu, jako podomácká výroba lněných tkanin.

V moravskoslezské oblasti bylo několik měst, jimž soukenictví udávalo ráz. Mezi ně lze na prvním místě jmenovat Jihlavu, dále Nový Jičín, Příbor, Vízovice a Svitavy. Ve Slezsku vynikalo jako soukenické středisko Bílsko. Soukenická výroba byla živá také v dalších městech, např. v Opavě, Odrách, Bílovci a Fulneku, Mor. Třebové aj.

Dochované statistické prameny z 1. poloviny 18. století dovolují ukázat rozložení vlnářství na celé Moravě a taktéž, byť mnohem neúplněji, ve Slezsku. Byly vypracovány státními úřady, ale v některých směrech není jejich věrohodnost úplná. Jsou však prvními celozemskými statistikami pro vlnářství a při sledování vývoje tohoto výrobního odvětví mají prvořadou důležitost. Obsahují nejen údaje o počtu cechovních mistrů a stavů, ale i o velikosti vlnářské produkce.³

Na Moravě byla výroba vlněných tkanin rozšířena nejvíce v tehdejších správních krajích přerovském a jihlavském. V ostatních moravských krajích bylo vlnářství poměrně slabší. Jeho rozložení podle krajů a míst podává nejlépe statistika z roku 1728.⁴

³ Pro Moravu jsou to zejména výkazy o soukenické výrobě k roku 1728 a z několika dalších let. Jsou uloženy v SAB, Gub. T-10. Podle císařského nařízení z 23. května 1727 podávali krajští hejtmané a královská města zprávy o stavu výroby vlněného zboží. Takto vznikla v roce 1728 prvá statistika tohoto výrobního odvětví. Z dalších let se dochovaly podobné statistiky neúplné a jen pro některé kraje. Nejvíce je jich pro kraj jihlavský, pro ostatní jsou jen sporadické z několika let. Jak lze bezpečně soudit z jiných zpráv, záviselo pouze na iniciativě krajských hejtmanů, zda byla statistika vypracována. Až na jihlavský kraj nevěnovali moravští krajští hejtmané přílišné pozornosti svým povinnostem, takže neúplnost statistického materiálu není zaviněna jeho ztrátami, ale tím, že krajští hejtmané opomíjeli výkazy zpracovat. Srovn. T-10c, Zpráva moravské representace a komory z 13. ledna 1758.

Statistické údaje pro Slezsko, mně přístupné, jsou mnohem chudší. Jsem nucen se opírat o údaje v literatuře a o statistiku z roku 1749, uloženou v SAO v královském úřadě, sign. 13/54a, b, c. Je pravděpodobné, že ve fondech slezského vrchního úřadu ve Vratislavi bude uložena obdobná statistika o vlnářství, jaká se zachovala k roku 1728 pro Moravu.

⁴ Připomínám, že jde vesměs o výrobu suken, protože cajkařství bylo v těchto desetiletích nepatrné.

Kraj přerovský:⁵

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Brušperk	37	11
Fulnek	169	52
Holešov	10	4
Hranice	32	32
Kroměříž	8	8
Lipník	12	8
Krásná	28	25
Místek	52	42
Moravská Ostrava	1	1
Nový Jičín	330	151
Přerov	12	12
Potštát	3	2
Příbor	178	98
Starý Jičín	8	8
Štramberk	3	1
Valašské Meziříčí	13	13
celkem	896	468

Kraj jihlavský:⁶

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Batelov	5	5
Brtnice	12	11
Dačice	28	28
Jihlava	461	432
Měřín	28	17
Slavonice	5	5
Telč	34	15
Třebíč	143	95
Třešť	70	67
Velké Meziříčí	32	24
celkem	818	699

⁵ SAB, Gub. T-10 a, zpráva krajského hejtmána o výrobě suken v přerovském kraji, Olomouc 2. června 1728.

⁶ Tamtéž, zpráva krajského hejtmána o výrobě suken v jihlavském kraji, Jihlava 21. června 1728.

Kraj olomoucký:⁷

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Litovel	36	30
Mohelnice	7	7
Moravská Třebová	113	113
Olomouc	41	41
Prostějov	9	9
Svitavy	80	65
Šternberk	24	24
Šumperk	46	46
Uničov	11	10
Zábřeh	2	2
celkem	369	347

Kraj hradištský:⁸

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Bojkovice	70	20
Gottwaldov (Zlín)	20	18
Klobouky	90	46
Malenovice	14	12
Strážnice	14	14
Veselí	1	—
Vizovice	140	60
Vsetín	2	2
Uherský Brod	3	1
celkem	354	173

Kraj brněnský:⁹

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Brno	13	13
Bystřice n. P.	71	71
Dolní Kounice	1	1

⁷ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken v olomouckém kraji, Olomouc 26. května 1728.

⁸ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken v hradištském kraji, Páčlavice 31. května 1728.

⁹ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken v brněnském kraji, Brno 25. června 1728.

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Doubravník	15	11
Hodonín	1	1
Letovice	8	8
Nové Město	2	2
Olešnice	3	3
Slavkov	6	6
Tišnov	2	2
Vyškov	9	9
Žďár nad Sáz.	8	8
celkem	139	135

Kraj znojemský:¹⁰

<i>místo</i>	<i>počet mistrů</i>	<i>počet stavů</i>
Znojmo	23	13
Moravské Budějovice	1	1
celkem	24	14

Věrohodnost údajů o počtech cechovních soukeníků, jak je přináší statistické výkazy, je velmi spolehlivá. Cechy neměly důvodů v hlášení krajským hejtmánům snižovat ani zvyšovat počet svého členstva. Městské magistráty a konečně i hejtmáné mohli kdykoliv zkontrolovat správnost údajů. Počet členů jednotlivých řemeslnických cechů nebyl tajemstvím a byl znám široké veřejnosti. Proto je možno právem se domnívat, že nám uvedená statistika ukazuje skutečný počet mistrů i stavů, jež soukeníci měli k dispozici a na nichž pracovali. Celkový počet soukeníků na Moravě byl 2600 a je důkazem o velkém rozšíření tohoto výrobního odvětví, jímž se živilo několik tisíc lidí. Soukeníčtí mistři zaměstnávali ještě tovaryše a učně a pracovali pro ně přadláci. Bohužel nevíme, kolik tovaryšů a přadláků ve skutečnosti bylo, protože o nich se prameny nezmiňují. Na celé Moravě bylo bezpochyby několik set soukenických tovaryšů a učňů a několik tisíc přadláků.¹¹

Z počtu soukenických mistrů a stavů lze vyvozovat závěry o rozšíření výroby suken na Moravě koncem 20. let 18. století, a tak dokazovat její

¹⁰ Tamtéž, zpráva krajského hejtmána o výrobě suken ve znojemském kraji, Tasovice 25. května 1728.

¹¹ Uvážíme-li celkovou situaci moravského vlnářství v 1. pol. 18. stol., tu můžeme usuzovat, že aspoň $\frac{1}{3}$ všech cechovních soukeníků pracovala s tovaryšem. Nebude nadšátkou tvrdit, že na celé Moravě bylo okolo 1000 tovaryšů. Počet přadláků se dá odhadnout taktéž jen průměrem. K zásobení 1 soukenického stavu bylo potřebí 6–9 přadláků.

nemalý hospodářský význam. Zároveň však při pohledu na tabulky o rozšíření soukenictví zaráží skutečnost, že v mnohých městech bylo mnohem více soukeníků než stavů. Rozdíl mezi počtem soukeníků a stavů byl v celomoravském měřítku značný. V roce 1728 bylo tu téměř o 600 stavů méně než soukenických mistrů. Bylo by nanejvýš nesprávné se domnívat, že onen rozdíl byl způsoben nevěrohodností statistických zpráv. Je sice možné, že při shledávání podkladů a jejich zpracovávání mohlo dojít z rozličných důvodů k odchylkám od skutečnosti, jestliže z některého města došlo nesprávné hlášení. Ovšem, jak už bylo řečeno, ani soukenické cechy, ani kdokoliv jiný neměl a nemohl mít pražádného zájmu na zkreslování počtu stavů. Došlo-li k nějakým omylům, nemohly být tak pronikavé, aby ovlivnily celkový obraz o množství stavů v krajích či dokonce na celé Moravě. Nepoměr mezi počtem soukeníků a stavů však odhaluje pravou situaci tohoto výrobního odvětví. Znamená, že mnoho set soukenických mistrů, členů cechů, neprovozovalo živnost. V roce 1728 bylo v moravských městech okolo 600 mrtvých živností, tj. takových, jejichž majitel z rozličných příčin (prochudobu, nemoc apod.) neprovozoval řemeslo. V tehdejší době moravští soukeníčí mistři, až na malé výjimky, směli pracovat jen na jediném stavu, jak stanovily cechovní pořádky, takže právem můžeme tvrdit, že rozdíl mezi počtem členů soukenických cechů a stavů vyjadřuje počet dílen, v nichž se nepracovalo.

Hlavní příčinou úpadku soukenických mistrů, kteří ztratili možnost provozovat živnost, byla chudoba. Mnohé zprávy z tehdejších let jsou toho jasným důkazem. Např. v roce 1732 bylo v soukenickém cechu v Třebíči 124 mistrů a z nich 43 neprovozovalo živnost, hlavně pro chudobu.¹² Ve Fulneku ve stejném roce bylo v činnosti jen 114 soukenických dílen, ačkoliv počet členů cechu byl mnohem vyšší. Bylo jich 172.¹³ Obdobných případů, dokazujících úpadek nemalého počtu cechovního členstva, uvádějí prameny z 1. poloviny 18. století celou řadu.¹⁴ Vysoké procento soukeníků neprovozujičích živnost je důkazem značně pokročilé pauperisace cechovního členstva.

Avšak i po odečtení téměř čtvrtiny soukeníků, neprovozujičích živnost, bylo na Moravě v roce 1728 okolo 2000 dílen. Na tehdejší dobu to byla pozoruhodně rozsáhlá řemeslná výroba.

Statistika z roku 1728 přináší závažná čísla také o objemu soukenické produkce. I když známe počet soukenických mistrů a stavů, přece jen údaje o množství zhotovených vlněných tkanin dovolují učinit si plnější obraz o rozsahu a hospodářském významu tohoto výrobního odvětví. Moravští souke-

¹² SAB, Gub. Z-16-3 c, zpráva o ceších v jihlavském kraji z roku 1732.

¹³ Tamtéž, Z-16-3 b, zpráva o ceších v přerovském kraji z roku 1732.

¹⁴ Tamtéž, Z-16-3 a, b, c; T-10.

níci zhotovili podle statistiky z roku 1728 následující množství suken.¹⁵

Kraj přerovský:¹⁶

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Brušperk	65
Holešov	40
Hranice	400
Fulnek	1 872
Krásná	436
Kroměříž	100
Lipník	100
Místek	334
Moravská Ostrava	10
Nový Jičín	5500
Potštát	50
Přerov	100
Příbor	1038
Starý Jičín	148
Štramberk	10
Valašské Meziříčí	104
celkem	10 307

Kraj jihlavský:¹⁷

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Batelov	50
Brtnice	600
Dačice	330
Jihlava	11 000—12 000
Měřín	427

¹⁵ Bohužel, nemůžeme přesně říci, zda byla zachycena výroba za kalendářní rok 1728, či za vojenský rok. V každém případě však jde o období jednoho roku. Některé cechy pravděpodobně ohlásily jistý průměr o velikosti výroby z období několika posledních let. Ať už v údajích o velikosti výroby jsou jakékoliv nejasnosti, lze říci, že jsou natolik věrohodné, aby sloužily jako podklad pro závěry o situaci v moravském soukenictví. Protože jsou jediným a nejstarším pramenem tohoto druhu s celozemským významem, jejich cena je ještě větší.

¹⁶ SAB, Gub. T-10 a, zpráva krajského hejtmána o výrobě suken v přerovském kraji, Olomouc 2. června 1728.

¹⁷ Tamtéž, zpráva krajského hejtmána o výrobě suken v jihlavském kraji, Jihlava 21. června 1728.

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Slavonice	300
Telč	187
Třebíč	900
Třešť	2900
Velké Meziříčí	800
celkem	<u>17 494—18 494</u>

Kraj olomoucký:¹⁸

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Litovel	700
Mohelnice	100
Moravská Třebová	5055
Olomouc	750
Prostějov	100
Svitavy	1500
Šternberk	200
Šumperk	1150
Uničov	100
Zábřeh	20
celkem	<u>9675</u>

Kraj hradištský:¹⁹

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Bojkovice	?
Gottwaldov	360
Klobouky	460
Malenovice	60
Strážnice	160
Veselí	?
Vizovice	3000
Vsetín	20
Uherský Brod	30
celkem	<u>4090</u>

¹⁸ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken v olomouckém kraji, Olomouc 26. května 1728.

¹⁹ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken v hradištském kraji, Páclavice 31. května 1728.

Kraj brněnský:²⁰

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Brno	148
Bystřice nad Pern.	370
Dolní Kounice	?
Doubravník	200
Hodonín	10
Letovice	240
Nové Město	6
Olešnice	30
Slavkov	94
Tišnov	30
Vyškov	300
Žďár nad Sáz.	50
celkem	<u>1478</u>

Kraj znojemský:²¹

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>
Moravské Budějovice	12
Znojmo	150
celkem	<u>162</u>

Na celém území Moravy se zhotovovalo koncem 20. let 18. století okolo 43 000 kusů suken ročně. Je pravděpodobné, že skutečná výroba byla vyšší, než bylo uvedeno ve statistice z roku 1728. Krajští hejtmané a městské magistráty nemohly kontrolovat, zda soukenické cechy udaly opravdu tolik kusů, kolik jejich členové zhotovili. Představenstva cechů, podávající zprávu, měla tendenci objem výroby snižovat. Každý řemeslník totiž zpravidla nařikal na chudobu a špatné časy, protože měl oprávněnou nedůvěru ke všem úřadům, městským i státním, od nichž mohl očekávat nějakou novou berni či poplatek. Proto je třeba počítat s tím, že údaje o objemu výroby, zachycené kraj-skými hejtmany pro výkazy z roku 1728, přinášejí menší počet kusů suken, než vyrobili moravští soukeníci. I když vezmeme v úvahu ono zkreslení, přece jen lze z těchto čísel vycházet a usuzovat na situaci vlnařství v tehdejších letech.

²⁰ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken v brněnském kraji, Brno 25. června 1728.

²¹ Tamtéž, zpráva krajského hejtmana o výrobě suken ve znojemském kraji, Tasovice 25. května 1728.

V každé ze 2000 moravských soukenických dílen se zhotovilo ročně průměrně 21 kusů suken všech druhů, úzkých i širokých, hrubých i lepších kvalit. Kapacita dílen nebyla plně využita. Na jednom stavu mohl soukenický mistr při celoroční práci zhotovit okolo 40 kusů suken úzkých a širokých. Soukeníci směli vesměs vyrábět jen tolik zboží, kolik určovaly cechovní předpisy. Mnozí nemohli, nemajíce odbytu, zhotovovat ani toto povolené množství. Soukeničtí mistři na Moravě by byli schopni zvýšit produkci suken za jiných podmínek, využívající plně kapacity svých dílen. Téměř všude, v malých i ve velkých ceších, byla jim překážkou při zvyšování produkce cechovní zařízení. Taktéž jiné faktory, zejména nedostatek prostředků k nákupu vlny a dalších potřeb, nedostatečný odbyt apod., měly podíl na neúplném využití všech možností, pokud šlo o využití kapacity dílen.

Celková situace moravského soukenictví koncem 20. let 18. století nebyla utěšená. Téměř čtvrtina mistrů neprovozovala živnost především v důsledku chudoby. Ostatní pracovali, vezmeme-li průměr, nikoliv naplno, ale jen po určitou dobu v roce, takže jejich příjmy z řemesla se tak zkracovaly. Je třeba podotknout, že většina soukeníků se živila pouze řemeslem. Jen v menších městech měli někteří soukeničtí mistři pozemky a jejich výnos jim sloužil jako doplněk výživy.

I největší moravské soukenické středisko, Jihlava, procházelo v té době vleklou stagnací. Také v jiných moravských městech zůstávala soukenická výroba na stejném stupni nebo dokonce se zmenšovala. Bohužel nemáme dochován dostatečný pramenný podklad pro sledování vývojových tendencí na celé Moravě. Máme k dispozici jen dílčí údaje, avšak i ony potvrzují tézi o stagnaci, ba úpadku moravského soukenictví koncem 20. let a v dalších dvou desetiletích. V letech 1728—1749, z nichž máme celozemské výkazy, došlo k podstatnému snížení počtu soukenických mistrů ze 2600 na 2284.²² Stejně jako v roce 1728, také v roce 1749 aspoň čtvrtina soukeníků neprovozovala živnost. Onen pronikavý pokles lze vysvětlit jediné úpadkem soukenické výroby a další pauperisací cechovních mistrů. Členů cechů ubývalo také úmrtím a omezeným přijímáním nových tovaryšů do řad mistrů. Představenstva cechů činila překážky při rozšiřování členstva, zvláště v nepříznivých obdobích, nechtějíc zvyšovat vzájemnou konkurenci. Ve 30.—40. letech v některých ceších, zejména jihlavském, snižovali plánovitě počet cechovních mistrů nejen striktním omezením přílivu, ale záměrně zbavovali mistrovství a rušili dílny za celkem nepatrné přestupky vůči cechovním pravidlům.²³

Statistické údaje o objemu soukenické výroby ve 30.—40. letech jsou do-

²² Tamtéž, C-12-10/12, seznam cechovních řemeslníků k roku 1749. Podkladem je statistika vypracovaná pro rok 1732. V případě soukeníků byla doplněna na stav k roku 1749.

²³ Srovn. kapit. IV.

chovány jedině pro jihlavský kraj. Z ostatních krajů jsou jen sporadické zmínky. Ovšem i tak jsou pro naše zjištění neobyčejně cenné.

SOUKENICKÁ VÝROBA V JIHLAVSKÉM KRAJI PO ROCE 1728²⁴

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>		
	<i>r. 1732</i>	<i>r. 1739</i>	<i>r. 1747</i>
Batelov	?	?	?
Brtnice	240	80	250
Dačice	90	70	50
Jihlava	11 389	11 687	9 072
Měřín	269	?	103
Slavonice	47	12	13
Telč	40	40	20
Třebíč	1 860	1 864	950
Třešť	1 350	1 408	2 249
Velké Meziříčí	596	326	313
celkem	15 881	15 487 ²⁵	13 020 ²⁶

Značný pokles výroby se projevil v celém jihlavském kraji. Jen v Třešti dosáhlo soukenictví vzestupu díky místním obchodníkům, kteří konkurovali v prodeji vojenských suken jihlavským obchodníkům. Obchodníci v Třešti udržovali živé spojení zvláště se správami rakouských regimentů, jimž dodávali sukna zhotovená nejen v Třešti, ale i v Třebíči, a dokonce také v Jihlavě.

Z ostatních krajů můžeme uvést pouze několik čísel o objemu soukenické produkce, zejména z kraje přerovského.

Kraj přerovský:²⁷

<i>místo</i>	<i>zhotoveno kusů suken</i>		
	<i>r. 1733</i>	<i>r. 1735</i>	<i>r. 1736</i>
Brušperk	58	?	?

²⁴ SAB, T-10 a, zprávy krajského hejtmána o výrobě suken v jihlavském kraji za l. 1732, 1739, 1747. Bohužel, v těchto výkazech, jakož i ve výkazech z ostatních krajů, pokud byly vypracovány, jsou pouze údaje o velikosti výroby, nikoliv čísla o počtech soukeníků a stavů, jak tomu bylo ve statistice z roku 1728.

²⁵ Tamtéž. Soukeníci z Jihlavy a Třeště zhotovili ještě 5358 kusů boye.

²⁶ Tamtéž. Soukeníci z Jihlavy, Dačic, Telče a Měřína vyrobili ještě 3475 kusů boye a flanelu.

²⁷ Tamtéž, zprávy krajského hejtmána o výrobě suken v přerovském kraji v l. 1733, 1735, 1736.

místo	zhotoveno kusů suken		
	r. 1733	r. 1735	r. 1736
Holešov	66	52	40
Hranice	52	658	661
Fulnek	2 074	1 886	1 727
Kroměříž	144	94	44
Lipník	150	?	?
Místek	208	?	?
Mor. Ostrava	10	7	?
Nový Jičín	5 950	4 604	4 383
Přerov	27	?	?
Příbor	1 833	1 611	1 612
Starý Jičín	146	?	?
celkem	10 718	8 912	8 467

Údaje o soukenické výrobě v přerovském kraji v l. 1735—1736 byly zpracovány krajským hejtmanem s opomenutím několika míst, takže součty nepodávají celou krajskou produkci. Soudě podle pohybu produkce v Novém Jičíně a Příboře, dvou nejvýznamnějších soukenických středisek této oblasti, nezdá se, že by tu bylo došlo k nějakému oživení. Spíše se jeví určitý pokles.

Z kraje olomouckého se dochovala zpráva o soukenické výrobě pouze k roku 1732. Podle ní zhotovili tamní soukeníci okolo 5000 kusů suken, tedy o mnoho méně, než vykazovala statistika z roku 1728, kdy tento kraj s 9000 kusy byl na třetím místě po kraji jihlavském a přerovském.²⁸ Není možno zjistit, čím byl onen prudký pokles způsoben. Částečně jej lze připsat na vrub nevěrohodnosti údajů, jež krajský hejtman obdržel. Snad šlo jen o dočasný pokles soukenické výroby, způsobený např. zhoršenou situací při prodeji suken na trzích na Moravě i jinde. Zdá se však, že také v tomto případě, obdobně jako v jiných krajích, zavinila pokles soukenické výroby zdlouhavá krize, již procházelo moravské soukenictví v těchto desetiletích.

Soukenickou výrobu na území Rakouského Slezska v 1. polovině 18. století lze sledovat daleko hůře než na Moravě. Hlavní překážkou je méně statistických pramenů celozemského významu.²⁹ Soukenictví v Rakouském Slezsku bylo soustředěno v několika větších místech. V knížectvích krnovském a opavském byly početné soukenické cechy v Opavě a Krnově a k nim lze připočítat důležité cechy v Bílovci a v Odrách. Nejpozoruhodnější soukenické středisko však bylo Bílsko v knížectví těšínském. Uvedeme v tabulce počty

²⁸ Tamtéž, T-10 c, tabulka o soukenické výrobě v olomouckém kraji za rok 1732, Olomouc 21. února 1733.

²⁹ O statistických pramenech pro území Rakouského Slezska viz výše pozn. č. 3.

soukeníků v letech 1733 a 1748, i když nejsou dochovány v úplnosti pro všechna města na území Rakouského Slezska.³⁰

<i>místo</i>	<i>počet soukenických mistrů</i>	
	<i>r. 1733</i>	<i>r. 1749</i>
Bilovec	61	53
Bílsko	271	280
Bruntál	2	6
Hlučín	15	2
Hradec	?	19
Frýdek	19	9
Krnov	?	53
Odry	30	30
Opava	57	56
Skočov	?	3
Strumeň	?	2
Těšín	3	3
Vítkov	4	8

Při pohledu na tabulku je na první pohled zřejmá stagnace v růstu počtu soukenických mistrů, někde je patrný dokonce pokles členstva. Také slezské soukenické cechy chránily a střežily pohyb svého členstva a nerady rozšiřovaly jeho řady, zvláště nebyla-li náhodou pro jejich řemeslo konjunktura.

Slezští soukeníci byli v 1. polovině 18. století postiženi depresí, podobnou té, jaká byla na Moravě. Před válkami o dědictví rakouské mnoho desítek mistrů nemělo prostředků, aby provozovalo samostatnou živnost, mnozí úplně zchudli a ztratili veškeren majetek a dílny. Již na počátku 18. století upadla např. výroba suken v Těšíně, kde zbyli pouze 3—4 mistři.³¹ Příčinou stagnace a v některých městech úpadku byla především konkurence suken saských na trzích v Polsku a v Uhrách. Také vývoz slezských suken na východ — do Ruska — se zmenšil. Byl omezen merkantilistickou hospodářskou politikou Petra Velikého. Tímto omezením bylo postiženo zvláště slezské vlnářství, které mělo výhodné odbytí v Rusku, a tuto újmu pocítili také soukeníci ve městech na území pozdějšího Rakouského Slezska, jejichž výrobky se z druhé — třetí ruky dostávaly na východní trhy.

Po válkách o dědictví rakouské byla situace v soukenické výrobě na území

³⁰ G. Biermann, *Geschichte d. Herz. Teschen*, str. 376; též, *Geschichte d. Herz. Troppau u. Jägerndorf*, str. 599; SAO, Král. úřad, 13/54 a, b, c.

³¹ Biermann, *Geschichte d. Herz. Teschen*, str. 376.

Rakouského Slezska neobyčejně kritická, a to po dobu několika desetiletí. Dovoz surovin, vlny a barviv znemožňovala vysoká cla a zákazy pruské vlády, a tak zdejší soukeníci, závislí na tradičním dovozu z Pruského Slezska, byli nuceni hledat si jiné zdroje surovin, což se neobešlo bez těžkostí. Pro výroby soukeníků z Krnova, Opavy, Bílovce, Bílska a z jiných měst nebylo již místa na dřívějších trzích ve Slezsku, v Nise, Vratislavi a jinde. Místní obchodníci pronikali do jiných oblastí, zejména do Uher a Polska. Kapacita soukenických dílen nebyla v tak nepříznivých podmínkách zdaleka využita. Např. soukeníci v Bílsku v roce 1749 zhotovili jen 2000 kusů suken, avšak podle názorů tehdejších státních orgánů byli by schopni, jestliže by měli příznivější podmínky, vyrobit ročně aspoň 5000 kusů. Neutěšená situace byla také v ostatních městech, jak dokazují hromadící se stížnosti u státních úřadů a dobrozdání těchto úřadů nadřízeným orgánům.³² Poměry ve slezském soukenictví se zlepšily teprve po skončení sedmileté války.

Moravští a slezští soukeníci zhotovovali do poloviny 18. století převážně hrubší druhy suken. Jen někde mistři pracovali na lepších suknech, jež byla dražší. Např. ve Fulneku se věnovalo několik mistrů výrobě jemnějších suken.³³ Taktéž v Novém Jičíně zhotovovali soukeníci každoročně několik desítek kusů lepšího sukna, zvaného „jádrové“. Obdobný druh byl zastoupen také v sortimentu soukenických výrobků v Olomouci, Jihlavě a Brně.³⁴ Sukna, ať už hrubá, či střední jakosti, lišila se podle míst svého původu. V každém cechu byly jisté výrobní zvláštnosti a také rozdíly, pokud šlo o kvalitu, délku a šířku kusů, barvu apod. Např. Jihlava se stala proslulou vojenskými sukny. Jihlavský cech dokonce získal výlučné postavení při výrobě vojenských suken. Žádný jiný cech na Moravě nesměl zhotovovat kusy stejně dlouhé a široké jako v Jihlavě a prodávat je vojenským skladům.³⁵ Více než dvě třetiny jihlavské produkce tvořila barevná a bílá vojenská sukna.³⁶ Soukeníci ve Fulneku, Příboře a Novém Jičíně byli závislí na zákaznicích v Uhrách, popřípadě v Polsku, a proto přizpůsobovali výrobu suken tamním požadavkům, ať už šlo o kvalitu či vzhled, zejména barvu. Také v těchto městech se dělala převážně sukna hrubá, obvykle široká. Některé rakouské regimenty byly oblékány do bílého novojičínského sukna. V Moravské Třebové, Svitavách a Litovli se vojenská sukna nezhotovovala a soukeníci se zaměřovali na výrobu 7/4 loket širokých barevných

³² Srovn. např. obsáhlou zprávu slezské representace a komory z roku 1755 — SAO, Král. úřad 13/71.

³³ SAB, Gub. T-10 c, zpráva městského magistrátu, Fulnek 12. července 1727.

³⁴ Tamtéž, zprávy městských magistrátů: Nový Jičín 7. července 1727, Olomouc 14. července 1727, Brno duben 1727, Jihlava 11. července 1727.

³⁵ SAB, I-15-3.

suken.³⁷ Byla většinou hrubé jakosti a jen menší část tvořila sukna lepší. Ve městech a tu i tam na vesnicích na východní Moravě byla nejhrubší sukna téměř jediným sortimentem tamní soukenické výroby. Tyto tkaniny byly určeny pro svrchní šatstvo pro obyvatelstvo v horských oblastech. Také v sousedství, na Slovensku, volila větší část venkovského a městského obyvatelstva, pokud si kupovalo vlněné tkaniny, tyto hrubé druhy, protože byly cenově nejvýhodnější. V mnoha místech, např. v Malenovicích, ve Zlíně a ve Vizovicích i jinde, výroba oněch nejhrubších suken, zvaných někdy valašské sukno, nabyla značné proslulosti a odtud byly zásobovány trhy na Moravě a hlavně na sousedním Slovensku.³⁸

Ve Slezsku byla sukna po kvalitní stránce obdobná jako na Moravě. V některých slezských městech, zejména v Opavě, Bílsku, Odrách a Krnově, dělali soukeníci něco málo lepších suken, ostatní jejich tkaniny byly hrubší jakosti. Tyto druhy měly totiž nejlepší naději na odbyt v Polsku a později v Uhrách, kam směřovala podstatná část vývozu.³⁹ V průběhu 1. poloviny 18. století nedošlo k podstatnější změně ve složení sortimentu vlněných tkanin vyráběných na Moravě a ve Slezsku. Nikde se nerozšířila výroba jemných suken a také cajkařství se zde zatím prakticky neuchytilo. Jemné vlněné tkaniny se dovážely z ciziny, ze Saska, Nizozemí a Francie. Výrobu jemných vlněných tkanin nepovznesly ani zásahy státu, jimiž byl dovoz cizích vlněných tkanin podvázán, ani příkazy, aby spotřebitelé neuzívali luxusního vlněného zboží dováženého z ciziny.⁴⁰ Teprve v průběhu 2. poloviny 18. století se podstatně rozšířil sortiment výrobků v moravskoslezském vlnářství především o jemná sukna a další vlněné tkaniny, zahrnované pod jméno cajky, jakož i o nové výrobky polovlněné. Hlavní úlohu v tom směru měly vlnářské manufaktury, které se zpravidla specialisovaly na výrobu lepšího, ale i dražšího zboží.

Moravskoslezská sukna, byť náležela ve své většině ke středním a hrubším druhům, měla znamenitou pověst na trzích v mnoha evropských zemích, zejména ve střední a východní Evropě. Jejich dobrá kvalita byla zá-

³⁶ SAB, I-15-39, zpráva jihlavského magistrátu z 9. dubna 1737. Za rok 1736 z 10 821 kusů vyrobených suken bylo 7760 vojenských.

³⁷ Tamtéž, T-10 a, zpráva olomouckého krajského hejtmána, Olomouc 26. května 1728.

³⁸ Tamtéž, T-10 c, zpráva hradištského krajského hejtmána z dubna 1728.

³⁹ SAO, Král. úřad, 13/54 a, zprávy královských zemských starších z roku 1749.

⁴⁰ V roce 1728 byl vydán zákaz dovážet cizí vlněné tkaniny. Tak mělo být chráněno domácí vlnářství. A. Beer, *Die oesterreichische Handelspolitik unter Maria Theresia und Josef II.*, AUG, sv. 86, 1898, str. 12; v celních patentech vydaných pro Moravu 17. srpna 1731, pro Čechy 17. září 1737 a pro Slezsko roku 1739 byla stanovena vysoká dovozní cla mj. i na vlněné tkaniny. Např. za dovoz 1 kusu jemného sukna na Moravu bylo třeba zaplatit 4 zl. MAB, knihovna Mítrovského, rukopis č. 1430, moravský celní patent z roku 1731.

rukou odbytu a obliby u zákazníků a hlavně cenově byla dostupná širšímu okruhu spotřebitelů. Po staletí můžeme sledovat zprávy o výskytu moravských suken na větších i menších trzích v Čechách, Rakousích, Uhrách, Polsku, Sedmihradsku, Rusku, Itálii, Německu a ve Švýcarsku. Nebudeme sledovat starší fáze obchodu se sukem, o nichž je poměrně početná literatura. Soustředíme se na objasnění obchodu s vlněnými tkaninami v 18. století.⁴¹

Soukeničtí mistři měli dvě možnosti, jak prodat své výrobky. Jezdili buď sami na trhy do blízkých a vzdálenějších měst a tam prodávali své zboží, nebo hotová sukna prodávali doma obchodníkům, kteří se starali o další odbyt. První způsob si mohli dovolit jen zámožnější řemeslníci, mající dostatek prostředků na úhradu nákladů spojených s cestou na trhy a k výživě rodiny, protože hotové zboží u nich leželo třeba několik týdnů, než přišel termín k obeslání některého trhu, kde se jim podařilo sukna prodat. Mnohem častěji soukeníci prodávali každý hotový kus sukna pokud možno ihned některému obchodníkovi, ať už byl z místa či z okolí. Není přehnané tvrdit, že již ve stoletích před třicetiletou válkou měli obchodníci dominující postavení ve sféře vzdálenějšího odbytu. Soukeníci se udržovali jen na bližším okruhu trhů, jež mohli snadněji obeslat. V mnohých soukenických střediscích, např. v Jihlavě, Novém Jičíně, Bílsku a Fulneku, získali obchodníci téměř monopolní postavení. Zcela obdobné podmínky byly po třicetileté válce, kdy prohloubená pauperisace cechovního členstva přispívala k dalšímu upevňování posic obchodnictva v odbytu blízkém i vzdálenějším.

Na Moravě a ve Slezsku bylo několik měst, v nichž byly proslulé trhy. Náleželo mezi ně Brno, Olomouc, Opava, Nový Jičín, Fulnek, Jihlava, Mikulov aj. Tam se sjížděli obchodníci se sukem v době trhů, prodávali vlněné tkaniny a nakupovali sukna nabízená soukenickými mistry. Také na týdenních a hlavně výročních trzích v menších městech tvořila sukna vždy důležitý sortiment vystavovaného zboží. Sukna byla poměrně drahá a široké masy spotřebitelů si nemohly dovolit často nákup těchto výrobků. Na venkově a také ve městech se většina obyvatelstva oblékala do lněných šatů. Od konce 18. století se šířilo užívání bavlněných tkanin, zejména na svrchní oděv. Soukenný oblek musel vydržet velmi dlouho. Venkovský člověk, stejně jako obyvatel města, měl často soukenný oblek na celý život. To ovšem znamenalo, že soukeníci se nemohli spoléhat pouze na zákazníky z místa a nejbližšího okolí. Zvláště v městech, kde byl početnější soukenický cech, pracovali mistři hlavně pro vzdálenější trhy. Na Moravě a ve Slezsku však bylo tolik soukeníků, že vnitřní trh zdaleka nestačil odčerpávat zboží, jež zhotovili. Statistické údaje

⁴¹ Srovn. např. Florovskij, c. d., Kavka, c. d., J. Janáček, *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955.

z 1. poloviny 18. století nám dovolují učinit si aspoň částečnou představu o množství suken spotřebovaných na Moravě. Pro Slezsko nám bohužel tyto údaje chybí. V roce 1732 se prodalo v kraji olomouckém z celkové roční produkce, udávané číslem 5000 kusů suken, 2255 na moravských trzích.⁴² V kraji přerovském bylo zhotoveno od 1. října do 31. prosince 1731 okolo 3780 kusů suken a z toho okolo 1200 se prodalo na Moravě.⁴³ Obdobných případů by bylo lze jmenovat více. Je možno předpokládat, že podstatnou část suken prodaných na moravských trzích spotřebovali moravští konsumentí.

Vnitřní trh zemský byl bezesporu důležitým činitelem pro soukenickou výrobu, ovšem zdaleka by nebyl stačil odčerpávat tak velká množství výrobků, jaká dodávali moravští soukeníci. Podstatný díl soukenické produkce přicházel však na trhy ležící mimo hranice Moravy a Slezska. Nemůžeme pochopitelně počítat k zahraničnímu vývozu všechna sukna, vyvážená mimo hranice obou zemí. Značná část z nich, ba většina, se prodávala v zemích náležejících rakouské monarchii. V 1. polovině 18. století mezi zeměmi rakouské monarchie ještě existovaly celní hranice a např. pro Uhry platily obdobné předpisy jako pro cizinu, takže někdy je třeba kvalifikovat vývoz moravsko-slezských suken do těchto oblastí jako zahraniční odbyt. Celorakouský vnitřní trh v té době ještě nedokázal obsáhnout všechny rozsáhlé oblasti monarchie. Ať už se moravská sukna vyvážela do zemí rakouské monarchie či do cizích států, byl tento vývoz stejně důležitým momentem, ba snad významnějším než spotřeba na domácích trzích. Ovlivňoval soukenickou výrobu a podmiňoval její rozkvět či stagnaci.

Obchodníci se sukнем jezdili se svým zbožím na trhy mimozemské a tam hledali zákazníky, nebo byli s obchodními partnery v písemném styku a na jejich objednávky jim žádané zboží posílali. V některých městech byli obchodníci se sukнем hospodářsky silní a udržovali spojení s mnoha zeměmi. V tomto ohledu byli v popředí jihlavští obchodníci. Neobyčejné rozvití jihlavského soukenictví bylo nejlepším předpokladem existence tamního obchodnictva, ostatně nijak početného, zato však po hospodářské stránce neobyčejně významného. V 1. polovině 18. století bylo v Jihlavě 6—8 obchodníků se sukнем, kteří s výjimkou několika let existence soukenické společnosti prodávali ve své režii zhruba devět desetin veškeré jihlavské soukenické produkce. Někteří z těchto obchodníků vykazovali ročně veliký obrat, prodávající tisíce kusů suken. Podle výkazu z roku 1732 prodalo 6 jihlavských obchodníků celkem okolo 10 000 kusů suken. Z toho nejsilnější z nich, J. Ig. Zebo, 6399 kusů suken, tedy více než polovinu.⁴⁴ V roce 1737 týž obchodník prodal 9420 kusů

⁴² SAB, Gub. T-10 c, zpráva olomouckého krajského hejtmána, Olomouc 21. února 1733.

⁴³ Tamtéž, zpráva přerovského krajského hejtmána, Olomouc 23. února 1732.

⁴⁴ Tamtéž, výkaz o jihlavském soukenictví za rok 1732, Jihlava 13. března 1733.

suken a druhý nejsilnější. (pod jménem dědicové J. P. Kützmögela) 3190 kusů. Ostatní 4 obchodníci dodali na trhy celkem okolo 3000 kusů suken.⁴⁵ Část suken prodávali jihlavští vývozci na Moravě, např. vojenským skladům regimentů ležících tu posádkou. Daleko větší část však vozili za hranice Moravy. Důležitým odbytištěm jihlavských suken byla Vídeň se svými důležitými vojenskými sklady a trhy. Na vídeňských trzích, navštěvovaných obchodníky z celé monarchie i ze zahraničí, bylo vhodné prostředí pro navazování obchodních spojení a odbyt jihlavských suken.⁴⁶ Také Linec s početným obchodnictvem a živými trhy byl v popředí zájmů jihlavského obchodnictva. Ve výkazech o vývozu jihlavského sukna je pokaždé uváděno toto město na čelném místě.⁴⁷ Jihlavští obchodníci měli stálé zákazníky také ve Štýrském Hradci.⁴⁸ V 1. polovině 18. století hlavní směr vývozu jihlavského sukna šel přes města v Rakousích, a dále do Německa, zejména Frankfurtu n./M., Norimberku a Augšpurku. I když nemáme přesná čísla o množství suken prodávaných v těchto městech, je zřejmé, že šlo o sta, snad tisíce kusů ročně. S těmito městy, ať už Norimberkem, Frankfurtem i švýcarskou Basilejí, setkáváme se v mnoha zprávách, v nichž se vyzvedával vývoz jihlavských suken a zdůrazňovala důležitost tamních trhů pro existenci jihlavské výroby.⁴⁹

Jihlavští obchodníci v těchto desetiletích ještě neudržovali pravidelné spojení většího rozsahu s Itálií, ač není pochyb, že se jihlavská sukna dostávala na italské trhy z druhé ruky prostřednictvím rakouských obchodníků. Dalšími zeměmi, kam byla jihlavská sukna vyvážena, byly Uhry a Polsko, popř. Sedmíhradsko a některé oblasti na Balkáně. Vojenské posádky, chránící hranice rakouské monarchie proti Turkům, byly taktéž odběrateli jihlavských suken. Avšak nejen vojsko, ale i uherští, polští a jiní obchodníci nakupovali kvalitní, byť hrubší, zato však cenově přijatelnější jihlavská sukna.⁵⁰ S východními zeměmi, s Ukrajinou a Ruskem, nebyli jihlavští obchodníci v 1. polovině 18. století v přímém spojení, ač se jihlavské výrobky na tamních trzích objevovaly, ovšem prostřednictvím polských, uherských, popř. jiných obchodníků.⁵¹

Na západní Moravě byly živými středisky obchodu se sukny Třešť a Třebíč. V obou městech bylo po několika obchodnících se sukny, kteří každoročně

⁴⁵ Tamtéž, výkaz o jihlavském soukenictví za rok 1737, Jihlava 14. února 1738.

⁴⁶ Tamtéž, Jihlava 18. února 1749.

⁴⁷ Tamtéž, Jihlava 13. března 1733.

⁴⁸ SAB, T-10 a, Jihlava 1. června 1728.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, T-10 c, výkaz o výrobě suken v jihlavském kraji, Jihlava 6. března 1747.

⁵¹ SAB, Gub. I-15-29, zpráva jihlavského soukenického inspektora z října 1746.

vyváželi mnoho set kusů do Rakous, Uher, Sedmihradska, někdy i do Polska a Německa.⁵²

Vývoz suken z jihlavského kraje mimo hranice Moravy byl značně vysoký. Např. v roce 1739 se pohyboval okolo 7500 kusů.⁵³ V jiných letech buď byl menší, jindy dosáhl až 10 000 kusů ročně.⁵⁴

Jakýmsi protějškem západomoravských soukenických středisek byla města na severovýchodní Moravě, zejména Fulnek a Nový Jičín. Početný cech novojičínský s velikou produkcí byl základem živého obchodu s tímto zbožím. Novojičínští obchodníci však skupovali vlněné tkaniny nejen u soukeníků v místě, ale byli ve spojení s mnoha dalšími cechy. Např. soukeníci z Příbora, Místku, Brušperku, Hranic aj. prodávali své zboží novojičínským obchodníkům.⁵⁵ Vojenská sukna, zhotovovaná v Novém Jičíně, obchodníci dodávali hlavně do Vídně, Lince a Kremže.⁵⁶ Velikou předností novojičínského soukenictví bylo sousedství se Slovenskem a Uhrami. Mělo výhodné surovinové zázemí. Soukeníci v Novém Jičíně zpracovávali z velké míry své výrobky z uherské vlny. Uhry byly pak neocenitelným prostorem pro vývozce suken, popř. jiných vlněných tkanin. Na trhy do Trnavy, Trenčína, Žiliny, Čadce, Bratislavy, do středoslovenských měst i do Pešti jezdili nejen novojičínští obchodníci, ale i mnohý zámožnější soukenický mistr nepohrdl příležitostí ke slušnému odbytu svých výrobků a vypravil se na trh na uherskou stranu. Z Nového Jičína bylo do Uher prodáváno ročně mnoho set kusů suken a tento směr vývozu zůstal pro toto město hlavním také ve druhé polovině 18. století.⁵⁷ Ve Fulneku nebylo soukenictví tak rozsáhlé jako v Novém Jičíně, zato však v obchodu se sukнем se mu plně vyrovnalo. Fulnečtí obchodníci skupovali sukna v širokém okolí, ve Štramberku, Příboře, Val. Meziříčí, Vizovicích, Odrách, ve Vítkově a jiných městech.⁵⁸ Měli živé spojení s trhy v Uhrách, Rakousích a Polsku. Několik čísel ukáže nejlépe fulnecký obchod se sukнем. V roce 1735 zhotovili fulnečtí soukeníci 1886 kusů suken.

⁵² SAB, Gub. T-10 c, tabulka o soukenické výrobě v jihlavském kraji za rok 1737, Jihlava 3. března 1738. V roce 1746 prodali obchodníci z Třeště 1672 kusů suken do Vídně, 1127 do Prahy a 107 kusů do Štýrského Hradce. Také obchodníci z Třebíče poslali do měst v Rakousích několik set kusů suken. — Tamtéž, tabulka o soukenické výrobě v jihlavském kraji za rok 1746, Jihlava 6. března 1747.

⁵³ Tamtéž, tabulka o soukenické výrobě v jihlavském kraji za rok 1739, Jihlava 23. února 1740.

⁵⁴ Tamtéž, tabulka o soukenické výrobě v jihlavském kraji za rok 1746, Jihlava 6. března 1747.

⁵⁵ Tamtéž, T-10 a, zpráva o soukenické výrobě v Příboře ze 4. ledna 1736.

⁵⁶ Tamtéž, T-10 c, zpráva o soukenické výrobě v Novém Jičíně ze 7. července 1727.

⁵⁷ Tamtéž, T-10 a, zpráva o soukenické výrobě v přerovském kraji z roku 1728, Olomouc 26. května 1728.

⁵⁸ Tamtéž.

Místní obchodníci, jichž bylo 8, prodali mimo hranice Moravy, hlavně v Trnavě, ve Vídni, v Pešti a v Polsku, více než 8000 kusů.⁵⁹ Údaje, např. z roku 1733, dokazují, že obchodníci z Nového Jičína a Fulneku ovládali většinu vývozu suken z oblasti severovýchodní Moravy. V tomto roce bylo prodáno z kraje přerovského 11 914 kusů suken na trzích za moravskými hranicemi a z toho obchodnictvo obou jmenovaných měst vyvezlo 11 880 kusů.⁶⁰ Za rok 1735 se podařilo obchodníkům z Nového Jičína a Fulneku prodat 12 555 kusů suken v Uhrách, Rakousích a Polsku.⁶¹

Vývoz moravských suken do Uher byl čilý také z jiných měst, zejména na pomezí moravsko-slovenském. Soukeníci z Bojkovic vozili své výrobky na jarmarky do Trnavy, Trenčína a Bratislavy. Většina hrubých suken z Vizovic byla prodávána na Slovensku, zejména v Trnavě.⁶²

Na severní Moravě měla význačné místo v obchodě se sukнем Olomouc, Moravská Třebová a Svitavy. V Olomouci, kde sice nebyl příliš početný soukenický cech, byly důležité trhy, na něž vozili své výrobky soukeníci z okolí a prodávali je místním obchodníkům. Olomoučtí obchodníci se sukнем náleželi k hospodářsky nejsilnějším na Moravě. V roce 1732 vyvezlo 7 zdejších obchodníků více než 3000 kusů suken všech druhů do Vídně, Lince, Štýrského Hradce, do Uher a Polska.⁶³ V roce 1736 byl obrat olomouckého obchodnictva živější. Vyvezli celkem 4192 kusů.⁶⁴

Obchodníci a bohatí soukeníci z Moravské Třebové a Svitav prodávali každoročně několik set kusů suken do Vídně, Lince, Štýrského Hradce a Solnohradu. Také v Uhrách měly vlněné tkaniny z obou měst dobrou pověst. Jak Svitavy, tak Moravská Třebová vynikaly vedle soukenictví také rozsáhlým plátenictvím. Obě tato textilní odvětví se ve 2. polovině 18. století ještě rozšířila, takže většina obyvatel se živila buď předemím, nebo tkaním lněného či vlněného zboží.⁶⁵

Pro oblast jižní a střední Moravy měly význam jako střediska obchodu se sukny Brno a Mikulov. Na brněnských trzích se scházeli obchodníci a soukeníci z širokého okolí stejně jako obchodníci ze vzdálených míst. Brněnští obchodníci vyváželi mnoho set kusů suken do měst v Rakousích, hlavně do Vídně, Lince aj. V Mikulově bylo několik hospodářsky silných židovských

⁵⁹ Tamtéž, zpráva o soukenické výrobě ve Fulneku, Fulnek 16. ledna 1736.

⁶⁰ Tamtéž, T-10 c, zpráva o soukenické výrobě v přerovském kraji za rok 1733, Olomouc 7. dubna 1734.

⁶¹ Tamtéž, Olomouc 1. března 1736.

⁶² Tamtéž, zpráva o soukenické výrobě v hradištském kraji z dubna 1728.

⁶³ Tamtéž, zpráva o soukenické výrobě v Olomouci, Olomouc 31. prosince 1732.

⁶⁴ Tamtéž, Olomouc 31. prosince 1736.

⁶⁵ Tamtéž, T-10 a, Olomouc 26. května 1728.

obchodníků, kteří sukna skoupená u soukeníků na západní a střední Moravě i na jarmarcích v moravských městech prodávali do Rakous a Uher.⁶⁶

Pro existenci soukenické výroby na území Rakouského Slezska byl podmínkou vývoz zejména do Polska a před válkami o dědictví rakouské do pozdějšího Pruského Slezska. Největší slezské soukenické středisko Bílsko, ležící na přístupech k Polsku, žilo po několik staletí z obchodu s rozsáhlými polskými trhy. Zdejší výrobci potřebovali nutně jak odbyt v Polsku, tak polskou vlnu. Na trzích v Osvětimi, Zátoru, Krakově, Lvově a jiných polských městech byla vždy zastoupena bílská sukna.⁶⁷ Ostatní města na Těšínsku neměla rozsáhlejší soukenické výroby. Soukeničtí mistři, popř. obchodníci (např. z Těšína), navštěvovali taktéž polské jarmarky a prodávají tam své zboží.⁶⁸

Důležitým obchodním střediskem byla Opava. Na tamních trzích, navštěvovaných početnými obchodníky, kupovala a prodávala se sukna řemeslníků opavských stejně jako bíloveckých, krnovských, hradeckých a jiných. Opavští obchodníci se sukнем, mající před válkami o dědictví rakouské spojení se Slezskem, hledali po nich nové zákazníky v Rakousích, Uhrách a v Polsku.⁶⁹

Obchod se sukny na Moravě a ve Slezsku byl neobyčejně živý. Rozsah soukenické výroby však převyšoval možnosti odbytu. I když moravská a slezská sukna nacházela uplatnění na trzích v rozsáhlých prostorách rakouské monarchie a v některých cizích zemích, zejména v Polsku a v Německu, přece jen po celou 1. polovinu 18. století poptávka po tomto zboží nestačila nabíde. Sukna byla poměrně drahým zbožím a široké masy obyvatelstva na venkově i ve městech, udržované feudálně nevolnickým systémem na nízké životní úrovni, neměly takovou koupěschopnost, aby podstatně rozšiřovaly poptávku. Vnitřní spotřeba zůstávala na stejném stupni, či se jen nepatrně zvyšovala. Pronikání na zahraniční trhy a obsazování nových trhů bylo zdlouhavé a i když v 1. polovině 18. století nechybělo v tom směru pokusů podporovaných státem, přece jen zahraniční obchod nemohl vyrovnat citelný nepochěr mezi objemem výroby a odbytem. *Tento nepoměr byl jednou z hlavních příčin vleklé stagnace, již procházelo moravskoslezské soukenictví v 1. polovině 18. století.*

⁶⁶ Tamtéž, zpráva o soukenické výrobě v brněnském kraji, Brno 31. ledna 1732.

⁶⁷ H a a s e, c. d., str. 55.

⁶⁸ SAO, Král. úřad 13/54 a, zpráva těšínského královského zemského staršího z r. 1749.

⁶⁹ Tamtéž, zpráva opavského královského zemského staršího z roku 1749.